

Uchwała z dnia 13 grudnia 2005 r.

II UZP 15/05

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Krystyna Bednarczyk, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 grudnia 2005 r. sprawy z wniosku przedstawiciela ustawowego Artura S. działającego na rzecz małoletniego Konrada S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w E. z udziałem zainteresowanych Romana K. i Danuty K. o wznowienie postępowania, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Elblągu z dnia 4 października 2005 r. [...]

„Czy do wznowienia postępowania w trybie art. 83a ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) mają zastosowanie przepisy Działu VI, Tytułu VI, Księgi Pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego ?”

p o d j ą ł u c h w a ł ę :

Do wznowienia postępowania w trybie art. 83a ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) mają zastosowanie przepisy Działu VI, Tytułu VI, Księgi Pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego.

U z a s a d n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Elblągu wyrokiem z dnia 17 czerwca 2004 r. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w E. z dnia 20 listopada 2003 r. i przyznał ubezpieczonej Marzenie K. prawo do zasiłku chorobowego po dniu 10 listopada 2003 r., czyli po 6 miesiącach jego pobierania, wobec braku rokowań odzyskania zdolności do pracy.

W dniu 29 września 2004 r. organ ubezpieczeń społecznych, powołując się na art. 83a § 3 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), wniósł o wznowienie postępowania zakończonego tym wyrokiem, albowiem przed jego wydaniem ubezpieczona zmarła. Sąd Rejonowy w Elblągu wznowił postępowanie i wyrokiem z dnia 19 maja 2005 r. uchylił poprzedni wyrok, zmienił objętą nim decyzję i przyznał prawo do zasiłku chorobowego następcy prawnemu zmarłej wnioskodawczyni, jej małoletniemu synowi Konradowi S.

W dniu 9 sierpnia 2005 r. organ ubezpieczeń społecznych, obejmując wnioskiem prawomocny wyrok z dnia 19 maja 2005 r., ponownie wniósł o wznowienie postępowania. Jako przesłankę wznowienia wskazał swą decyzję z dnia 8 marca 2004 r. o przyznaniu Marzenie K. prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na okres od dnia 11 listopada 2003 r. do dnia 28 lutego 2005 r., które wyłączało przysługiwanie w tym okresie zasiłku chorobowego. W uzasadnieniu, mającym wykazać dopuszczalność skargi, organ ubezpieczeń społecznych podkreślił, że opartą ją na podstawie przewidzianej w art. 83a § 3 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, oraz poniósł, że przepis ten, jako szczególny, wyłącza stosowanie art. 399 - 416 k.p.c., tworząc odrębną i równoległą do regulowanego tymi przepisami podstawę do ponownego rozpoznania sprawy, cechującą się większym liberalizmem. Stwierdził, że przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych mają prymat i szczególny charakter względem przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, co powoduje wyłączenie stosowania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego odnośnie do terminu złożenia wniosku. Na poparcie swojego stanowiska powołał się na wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2004 r., II UKN 228/03 (OSNP 2004 nr 19, poz. 341) oraz postanowienia z dnia 28 lutego 1997 r., II UKN 76/96 (OSNAPiUS 1997 nr 24, poz. 501) i z dnia 14 stycznia 1997 r., II UKN 50/96 (OSNAPiUS 1997 nr 17, poz. 328).

Sąd pierwszej instancji nie uwzględnił argumentów organu ubezpieczeń społecznych i postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2005 r. odrzucił skargę o wznowienie postępowania. Stwierdził, że w sprawach rozstrzygniętych orzeczeniem właściwego sądu, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, iż prawo nie istnieje lub zobowiązanie jest wyższe niż określone w decyzji, art. 83a ust. 3 pkt 2 - wprowadzony do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dniem 1 stycznia 2003 r. - nakazuje Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych wystąpienie do właściwego

sądu z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem. Zajął stanowisko, że do postępowania w przedmiocie rozpoznania tego wniosku znajdują zastosowanie przepisy działu VI, tytułu VI, księgi pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, bez względu na nazwanie tego środka w ustawie systemowej „wnioskiem o wznowienie postępowania”, a w Kodeksie „skargą o wznowienie postępowania”. Stwierdził, że przed przystąpieniem do ponownej oceny prawa lub zobowiązania stwierdzonego prawomocnym wyrokiem, Sąd bada, czy wniosek jest wniesiony w terminie określonym w art. 410 § 1 k.p.c. oraz czy opiera się na ustawowej podstawie wznowienia, z tym że w tym zakresie art. 83a ust. 1, stanowiący *lex specialis* w stosunku do art. 403 § 2 k.p.c., modyfikuje podstawy wznowienia postępowania przewidziane w Kodeksie postępowania cywilnego. Zauważył, że wskazane przez organ ubezpieczeń społecznych orzeczenia Sądu Najwyższego w kwestii pojmowania szczegółowych regulacji dotyczących wznowienia postępowania dotyczą wąskiego zakresu związanego z uprawnieniami emerytalno-rentowymi, wynikającymi poprzednio z art. 80 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40 poz. 267 ze zm.) oraz art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), które - ze względu na odmienność przepisów - nie znajdują odniesienia w interpretacji art. 83a ust. 3 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Sąd Rejonowy stwierdził również, że o okolicznościach stanowiących podstawę wniosku w niniejszej sprawie organ rentowy dowiedział się w chwili wydania decyzji przyznającej ubezpieczonej prawo do renty jeszcze przed wydaniem pierwszego wyroku w dniu 17 czerwca 2004 r., więc wniosek został złożony z przekroczeniem terminu określonego w art. 407 § 1 k.p.c. Niezależnie od tego Sąd Rejonowy uznał wniosek obejmujący prawomocne orzeczenie wydane na skutek skargi o wznowienie za niedopuszczalny na podstawie art. 416 k.p.c.

Przy rozpoznawaniu zażalenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w E., zawierającego wniosek o uchylenie powyższego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, z zarzutem naruszenia prawa przez zastosowanie przepisów działu VI Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie terminu do wniesienia wniosku o wznowienie postępowania, przy pominięciu art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Elblągu powziął poważną wątpliwość zawartą w treści przedstawionego pytania prawnego.

Wątpliwość Sądu Okręgowego sprowadzona została do kwestii określenia przepisów regulujących przesłanki dopuszczalności rozpoznania wniosku o wznowienie postępowania, prowadzącego - po ujawnieniu dowodów lub okoliczności wskazujących na to, że prawo nie istnieje lub zobowiązanie jest wyższe - do odmowy przyznania prawa lub określenia zobowiązania. Sąd Okręgowy postawił pytanie, czy - jak przyjął Sąd Rejonowy - środek ten musi spełniać wszystkie wymagania stawiane w Kodeksie postępowania cywilnego skardze o wznowienie postępowania, czy też może być wniesiony w każdym czasie oraz czy może obejmować orzeczenie zapadłe wskutek wznowienia postępowania. W polemice z rozważaniami Sądu Rejonowego, skłaniając się ku negatywnej odpowiedzi na to pytanie, dokonał rozróżnienia instytucji wznowienia postępowania uregulowanej w art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych („wniosku o wznowienie postępowania”) od skargi o wznowienie postępowania ujętej w art. 399 i nast. k.p.c., po czym doszedł do konkluzji, że skoro wznowienie postępowania przyjęte w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych było wzorowane na instytucji istniejącej w ustawie o emeryturach i rentach z FUS oraz w ustawie ją poprzedzającej, a nie na przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, i brak odesłania w nieuregulowanym zakresie do jego przepisów, to ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych jako *lex specialis* ma pierwszeństwo przed regulacją kodeksową.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienie prawne wyłoniło się na tle stosowania art. 83a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr. 137, poz. 887 ze zm.), dodanego przez art. 1 pkt 41 ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz.U. Nr 241, poz. 2074), z mocą od dnia 1 stycznia 2003 r. Stosownie do tego przepisu, prawo lub zobowiązanie stwierdzone decyzją ostateczną Zakładu ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na to prawo lub zobowiązanie (ust. 1). W sprawach rozstrzygniętych orzeczeniem właściwego sądu Zakład Ubezpieczeń Społecznych, na podstawie dowodów lub okoliczności, o których mowa w ust. 1, wydaje we własnym zakresie decyzję przyznającą prawo lub określającą zobowiązanie, jeśli jest to korzystne dla zainteresowanego, lub wystę-

puje do właściwego sądu z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo nie istnieje lub zobowiązanie jest wyższe niż określone w decyzji (ust. 3). Przepisów ust. 1-3 nie stosuje się w postępowaniu o ustalenie uprawnień do emerytur i rent i ich wysokości (ust. 4).

Założenie Sądu Okręgowego, że wniosek ujęty w art. 83a ust. 2 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie jest skargą o wznowienie postępowania sądowego, lecz innym środkiem regulowanym autonomicznie przez tę ustawę i w art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), wymagało wstępnego wyjaśnienia rozumienia terminu ustawowego „wniosek o wznowienie postępowania” i znalezienia racji jego użycia. Uznawszy za bezprzedmiotowe sięganie do wykładni systemowej, gdyż jest to termin używany jednolicie w ustawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, należało w pierwszej kolejności odwołać się do argumentów historycznych, gdyż ustawodawca, wprowadzając art. 83a i regulowane w nim instytucje posłużył się brzmieniem zastanym, używanym już wcześniej w ustawach z zakresu ubezpieczenia społecznego. Przegląd przepisów poprzedzających omawianą regulację - poczynawszy od art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.), przez art. 80 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), przewidujący wystąpienie organu rentowego „do organu odwoławczego z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo do świadczeń nie istnieje lub że świadczenia przysługują w niższej wysokości” - ujawnia odniesienie tej regulacji nie do sądu, lecz do ogólnie pojmowanego organu odwoławczego. Należy przypomnieć, że w dwustopniowym systemie odwoławczym od decyzji organów rentowych istniały odrębne, znacznie różniące się od siebie tryby wznowienia postępowania, stosowane zależnie od tego, który organ odwoławczy - rada nadzorcza, czy sąd - wydał orzeczenie stwierdzające prawo do świadczeń. Wznowienie postępowania przed organami odwoławczymi (innymi niż sądy) regulowane było między innymi przepisami rozporządzenia z dnia 20 grudnia 1974 r. w sprawie organizacji i zakresu działania rad nadzorczych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz trybu postępowania przed radami nadzorczymi (Dz.U. Nr 49, poz. 302). Zgodnie z § 38 i 39 tego rozporządzenia, w

sprawie zakończonej prawomocnym orzeczeniem rady nadzorczej o wznowieniu postępowania - w razie ujawnienia nowych dowodów lub okoliczności istniejących przed ustaleniem prawa do świadczeń, mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość - rozstrzygał zespół orzekający i rozpatrywał sprawę, stosując odpowiednio przepisy o postępowaniu przed zespołami orzekającymi. Z kolei o wznowieniu postępowania sądowego orzekał sąd na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 lipca 1939 r. - Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych (Dz.U. RP Nr 71, poz. 476 ze zm.), a następnie ustawy z dnia 24 października 1974 r. o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 39, poz. 231 ze zm.).

Odrębności te przestały istnieć od dnia 1 lipca 1985 r. w związku ze zmianami organizacji, zasad i trybu działania rad nadzorczych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 1985 r. - Dz.U. Nr 43, poz. 203). Jedynym organem odwoławczym stał się - z mocy ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 20, poz. 85) - sąd pracy i ubezpieczeń społecznych, przed którym postępowanie toczyło się według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Ustawodawca nie nawiązał jednak do tej zmiany, gdyż w art. 114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), ignorując skutki przeprowadzonej reformy ustrojowej, dokładnie powtórzył treść art. 80 ustawy z 14 grudnia 1982 r., wraz z użytym w nim określeniem „organ odwoławczy”. Dopiero formułując art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wskazał na sąd, który rozpoznawał sprawę *in merito* jako na organ właściwy do wznowienia postępowania. Jednocześnie prawodawca pozostał przy nieznanym w prawie postępowania cywilnego określeniu „wniosek o wznowienie postępowania”, co jednak nie upoważnia do konkluzji, że organ ubezpieczeń społecznych działający w trybie art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych występuje do sądu z innym środkiem niż skarga o wznowienie postępowania.

Oprócz tej niejasności terminologicznej, do powstania wątpliwości Sądu Okręgowego doprowadziło prezentowane w judykaturze stanowisko, że tryb wystąpienia organu ubezpieczeń społecznych do organu odwoławczego z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem jest trybem wyprzedzającym wznowienie postępowania regulowane przepisami Kodeksu postępowania cywilnego. Przyjmowano,

że przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych liberalizują podstawy wznowienia postępowania sądowego, gdyż nie wymagają, by organ rentowy wskazał tylko takie okoliczności faktyczne lub dowody podważające prawo do świadczeń lub ustaloną ich wysokość, z których nie mógł skorzystać w poprzednim postępowaniu, lub takie, o których nie wiedział, jeżeli niewiedza ta była następstwem błędu. Innymi słowy, przepisy te - według oceny Sądu Najwyższego wyrażonej w orzecznictwie - mają służyć korygowaniu ewentualnych błędów tego organu. W konsekwencji Sąd Najwyższy przyjmował także niezwiązanie organu rentowego terminem do złożenia wniosku o wznowienie postępowania (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2004 r., III UK 16/04, niepublikowany i z dnia 10 września 1999 r., II UKN 103/99, OSNAPiUS 2001 nr 2, poz. 52 oraz postanowienia z dnia 25 lutego 2004 r., III UK 14/04, niepublikowane i z dnia 9 grudnia 1999 r., II UKN 694/99, OSNAPiUS 2001 nr 11, poz. 401).

Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym niniejsze zagadnienie prawne przedstawionego stanowiska nie podziela. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych orzeczenie sądu ustala treść stosunku prawnego lub prawa *rebus sic stantibus* z chwili wyrokowania, w związku z czym nowe zdarzenia, zachodzące już po uprawomocnieniu się orzeczenia, prowadzące do przekształcenia treści praw i obowiązków stron stosunku ubezpieczenia społecznego przez spełnienie lub upadek przesłanek materialnoprawnych prawa do świadczeń, powodują ustalenie praw i obowiązków na nowo bez konieczności wzruszenia ustaleń prawomocnych orzeczeń. Co więcej, organ ubezpieczeń społecznych może samodzielnie - w trybie mniej rygorystycznym niż przewidziany w Kodeksie postępowania administracyjnego - przy niezmienionej podstawie sporu dokonać ponownego rozpatrzenia praw lub zobowiązań z zakresu ubezpieczeń społecznych w wypadku przedłożenia nowych dowodów lub ujawnienia okoliczności istniejących przed wydaniem ostatecznej decyzji lub wyroku sądowego, z których wynika, że zainteresowanemu przysługuje prawo lub że nie ciąży na nim zobowiązanie. Organ ubezpieczeń społecznych ponownie rozpatruje uprawnienia, niezależnie do tego, czy ujawnione okoliczności lub przedstawione dowody prowadzą do odmowy, czy do przyznania prawa lub odpowiednio ustalenia albo uchylecia zobowiązania. W każdym wypadku organ wydaje nową decyzję, tak jakby jeszcze ostatecznie w tym zakresie nie rozstrzygał. Identycznie - tak jakby prawo lub zobowiązanie nie zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem sądowym oddalającym odwołanie od decyzji odmawiającej prawa lub stwierdzającej zobowią-

zanie, na podstawie dowodów lub okoliczności, o których wyżej mowa - organ ponownie rozpoznaje uprawnienia, jeśli jest to korzystne dla zainteresowanego. Obrazuje to art. 83a ust. 3 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którym prawa lub zobowiązania ustalone prawomocnym wyrokiem mogą być zweryfikowane przez organ ubezpieczeń społecznych na korzyść zainteresowanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu.

Traktowanie tego uproszczenia jako regulacji ustanawiającej „bardziej względne” warunki wznowienia postępowania sądowego jest jednak nietrafne, gdyż do uruchomienia tej instytucji procesowej w ogóle wówczas nie dochodzi. Następuje ponowne rozpoznanie sprawy przez organ ubezpieczeń społecznych w ramach swoistej instytucji stworzonej i rozwiniętej w systemie prawa ubezpieczeń społecznych, przypisanej wyłącznie organom ubezpieczeń społecznych i praktykowanej w tych sytuacjach, w których przesłanki prawa istniejące w chwili wyrokowania są oceniane przez organ ubezpieczeń społecznych korzystnie dla zainteresowanego w świetle nowych dowodów lub ujawnionych okoliczności. Jest tak tylko wtedy, gdy wyrok staje się bezprzedmiotowy, gdyż organ jako strona stosunku ubezpieczeń społecznych uznaje względem zainteresowanego swoje zobowiązanie lub zwalnia go z obowiązku.

Inaczej jest w wypadku potrzeby orzeczenia na niekorzyść zainteresowanego, w świetle bowiem art. 83a ust. 2 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, prawo ustalone lub zobowiązanie ograniczone prawomocnie orzeczeniem sądowym nie może być zmienione na niekorzyść zainteresowanego w drodze ponownego rozpoznania sprawy przez organ ubezpieczeń społecznych. Orzeczenie sądu stwarzające domniemanie istnienia prawa lub nieistnienia zobowiązania - jeżeli zmienia się okoliczności stanowiące jego przesłankę (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 1950 r., Wa.C. 339/49, OSN 1951 nr III, poz. 65 oraz postanowienie z dnia 9 czerwca 1971 r., II CZ 59/71, OSNCP 1971 nr 12, poz. 226) - może być wzruszone wyłącznie w ramach postępowania regulowanego przepisami odnoszącymi się do sądu, a więc w ramach wznowienia postępowania, stosownie do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2002 r., II UKN 250/01, Monitor Prawniczy 2002 nr 17, s. 774 i z dnia 18 lutego 2003 r., II UK 139/02, OSNP 2004 nr 7, poz. 128).

To unormowanie ma głębokie uzasadnienie historyczne. Tryb postępowania organów rentowych zmierzających do uzyskania zmiany wyroków sądowych na nie-

korzyść ubezpieczonych opierał się pierwotnie na art. 290 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. RP Nr 51, poz. 396 ze zm.), ogólnie rysującym powinność poddania ponownemu rozpatrzeniu na wniosek strony lub z urzędu roszczeń, co do których zapadło prawomocne orzeczenie i odsyłającym w tym zakresie do trybu „wznowienia postępowania na wypadek zajścia warunków przewidzianych w postanowieniach ustawy o orzekających organach ubezpieczeń społecznych i postępowania przed nimi”, czyli do ustawy z dnia 28 lipca 1939 r. - Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych. Były to przepisy tytułu IV tej ustawy, regulujące rozpoznanie skargi o wznowienie postępowania. Ponowne ustalenie uprawnień do emerytur i rent i ich wysokości po prawomocnym orzeczeniu sądowym następowało na zasadach wynikających z art. 379-393 tej ustawy, między innymi z powodu późniejszego wykrycia takich nowych okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu, a które mogą mieć wpływ istotny na wynik sprawy. Skarga była objęta dwumiesięcznym terminem *a tempore scienciae*, nie wcześniejszym niż uprawomocnienie się wyroku i nie późniejszym niż 5 lat. W związku z tymi przepisami Trybunał Ubezpieczeń Społecznych wyraził pogląd, że wtedy, gdy prawo do świadczeń zostało ustalone wyrokiem, właściwy sąd, który wydał prawomocny wyrok działa na podstawie przepisów dotyczących wznowienia postępowania (wyrok Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 sierpnia 1970 r., I TR 1184/70, OSPiKA 1972 nr 4, poz. 64 z glosą M. Ponarskiego).

Od dnia 1 stycznia 1975 r., na podstawie art. 72 ustawy z dnia 24 października 1974 r. o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych, przepisy art. 399 i nast. k.p.c. regulujące wznowienie postępowania stosowane były odpowiednio, a od chwili wejścia w życie ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rozpoznawaniu spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 20, poz. 85) - wprost.

Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie dopuszczają regulacji szczególnej w zakresie wznowienia postępowania; nie obowiązuje już art. 342 (325) prawa o sądach ubezpieczeń społecznych z 1939 r. stanowiący, że prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej, jeżeli z ustaw inaczej nie wynika. Wyrok prawomocny tworzy trwałą podstawę regulującą sporny stosunek prawny i dlatego nie może ulec wzruszeniu, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w prawie. Wypadki te przewidziane są wyłącznie w dziale VI tytułu VI księgi pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, którego przepisy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych stosuje przy roz-

strzyganiu sporów z zakresu ubezpieczeń społecznych bez jakichkolwiek zmian, które mogłyby wynikać - co nietrafnie sugeruje Sąd Okręgowy - z art. 83a lub art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W konsekwencji, między przepisami ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, regulującymi ponowne rozpoznanie sprawy, a przepisami Kodeksu postępowania cywilnego nie można tworzyć relacji *lex specialis - lex generalis*, gdyż taki stosunek nie zachodzi między normami o różnym zakresie regulacji (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1978 r., II URN 11/78, OSNCP 1978 nr 9, poz. 170, z dnia 12 stycznia 2001 r., II UKN 182/00, OSNAPiUS 2002 nr 17, poz. 419, z dnia 18 lutego 2003 r., II UK 139/02, OSNP 2004 nr 7, poz. 128, z dnia 28 maja 2002 r., II UKN 250/01, Monitor Prawniczy 2002 nr 17, s. 774 oraz OSNAPiUS 2002 nr 16, poz. 3 wkładka i z dnia 20 października 2004 r., III UK 119/04, niepublikowany). W związku z tym nie można także podzielić poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 stycznia 1997 r., II UKN 50/96 (OSNAPiUS 1997 nr 17, poz. 328), określającego art. 80 ust. 2 pkt 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym jako przepis szczególny w stosunku do art. 399-416 k.p.c. Na uboczu należy przy tym pozostawić to, że w uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy nie odniósł się do całości przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących wznowienia postępowania, lecz tylko do art. 403 § 2 k.p.c.

W tym stanie rzeczy należy stwierdzić, że skoro wznowienie postępowania jest jedynym środkiem prawnym uzasadniającym ponowne rozpoznanie sprawy prawomocnie rozstrzygniętej przez sąd, w okolicznościach, które istniały przed wydaniem prawomocnej decyzji i które mają wpływ na prawo lub zobowiązanie, przebiega w trybie określonym przepisami Kodeksu postępowania cywilnego o wznowieniu postępowania, to nie można brać pod uwagę okoliczności, których organ ubezpieczeń społecznych nie powołał, choć były mu znane, jak i tych, które nie były mu znane, choć przy dołożeniu należytej staranności powinien je znać. Przyczyny nieuwzględnienia tych okoliczności w poprzednim postępowaniu nie są jednak dla dopuszczalności wznowienia obojętne; nie mogą być skutkiem błędu organu rentowego lub przeoczenia, gdyż nie jest istotne dlaczego decyzja była błędna, skoro przedmiotem wniosku o wznowienie postępowania jest nie decyzja, lecz orzeczenie sądu. Przesłanki wznowienia postępowania regulują więc przepisy art. 401, 401¹, 403 i 404 k.p.c.

Organ ubezpieczeń społecznych trafnie zauważył w zażaleniu, że przepisy o ponownym rozpoznaniu sprawy (nie o wznowieniu postępowania) stanowią *leges speciales* w zakresie, w jakim wznowienie postępowania regulowane jest przez Kodeks postępowania administracyjnego. Instytucja ponownego rozpoznania uprawnień, którą w odróżnieniu od „wznowienie postępowania” posługuje się ustawodawca tylko w odniesieniu do postępowania przed organem ubezpieczeń społecznych, i to bez względu na to, czy okoliczności powodujące takie rozpoznanie sprawy wystąpiły przed rozstrzygnięciem sprawy, czy po jej rozstrzygnięciu, została wprowadzona zamiast wznowienia postępowania administracyjnego (por. druk sejmowy nr 700/02). Projektodawca zmian w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych zwrócił uwagę, że stosowanie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego (art. 123) w sytuacjach, w których przewidują podjęcie działań przez organ wyższego stopnia (wznowienie postępowania, uchylenie decyzji, uznanie decyzji za nieważną czy zażalenie na postanowienie), nie jest możliwe przy jednoinstancyjnej organizacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W związku z tym dodane przepisy art. 83a-83c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych mają rozstrzygać te wątpliwości w sposób analogiczny, jak jest to przyjęte w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przy uszanowaniu zasady, że każda decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kończąca postępowanie podlega kontroli sądowej, a w sprawach, w których zmiany w decyzjach są zgodne z interesem zainteresowanego, tryb postępowania musi być maksymalnie uproszczony (por. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2004 r. II UK 250/03, niepublikowany, z dnia 13 maja 2004 r., II UK 359/03, OSNP 2004 nr 24, poz. 425 i z dnia 25 maja 2004 r., III UK 31/04, OSNP 2005 nr 1, poz. 13). Nie było więc intencją ustawodawcy naruszenie dotychczasowej drogi wzruszania prawomocnych orzeczeń sądowych w sprawach, których prawo lub zobowiązanie zostało rozstrzygnięte orzeczeniem właściwego sądu.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w uchwale.

=====